ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੀਰਜ ਦੱਤਾ

ਬਨਾਮ

ਰਾਜ (ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ)

(2009 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1669)

28 ਫਰਵਰੀ, 2019

[ਆਰ. ਭਾਨੂਮਤੀ ਅਤੇ ਆਰ. ਸੁਭਾਸ਼ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਜੇ.]

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1988 - ਐਸ 7 ਅਤੇ 13 (1) (ਡੀ) ਆਰ/ਡਬਲਯੂ. ਧਾਰਾ 13 (2)-ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਕੇਸ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ. 1 ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ-ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ-ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ. 1 ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ. 2 ਯੂ/ਐਸ. ਐਸ. 7 ਅਤੇ ਐਸ. 13(1)(ਡੀ) ਆਰ/ਡਬਲਯੂ. ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 13 (2)-ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ. 1 ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰ. 2 – ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੰਗ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸਬੂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਅਜਿਹੇ ਮੁਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਪੀ. ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2015) 10 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 152 - ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੀ. ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਇਕਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ-ਆਯੋਜਿਤਃ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਇਕਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਪੀ. ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮੂਰਤੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ-ਮੁੱਦਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਮਲਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਰੱਖਿਆਃ 1. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੰਗ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸਬੂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਅਜਿਹੇ ਮੁਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 5] [58-ਬੀ, ਸੀ]

2. ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਜਤਾਇਆ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੂਜਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। [ਪੈਰਾ 6] [58-ਸੀ]

3. ਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਕਾਰਨ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮੁਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਮੰਗਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 8] [55-ਜੀ]

4. ਹਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਇੰਸਪੈਕਟਰ (ਪੀਡਬਲਯੂ-8) ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਾਉਣ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਵਾਹ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਾਲ ਅਤੇ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। [ਪੈਰਾ 9] [60-ਬੀ, ਸੀ]

5. ਮੰਗ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਮੁਢਲਾ ਸਬੂਤ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾਃ - (1) ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ; (2) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮੁਕਰ ਗਿਆ; ਅਤੇ (3) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਉਪਰੋਕਤ

ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਤੋਂ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਫੇਨੋਲਫਥਾਲੀਨ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਕੇ, ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 11] [62-ਈ]

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈਃ -

“ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ/ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, ਏ ਦੀ ਧਾਰਾ 13 (2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 13 (1) (ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਦੀ ਦੋਸ਼ੀਤਾ/ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।

7. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਇਕਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹੈ। ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਰਾਜ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੂਜਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। [ਪੈਰਾ 15] [63-ਡੀ]

ਪੀ. ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2015) 10 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 152; ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਮੰਗਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1982) ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 1051; ਐੱਮ. ਨਰਸਿੰਗਾ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਏ. ਪੀ. ਰਾਜ (2001) 1 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 691: [2000] 5 ਪੂਰਕ. ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 584-ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

(2015) 10 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 152	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 6
[1983] 1 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 569	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 8
[1980] 2 ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 1051	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 9

[2000] 5 ਸਪੱਲ ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 584 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪੈਰਾ 10

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਾਃ 2009 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 1669.

2007 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4 ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਤੀ 02.04.2009 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸਤਿੰਦਰ ਐੱਸ. ਗੁਲਾਟੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਦੀਪ ਗੁਲਾਟੀ, ਵਕੀਲ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਿਰਨ ਸੂਰੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਖਮਿਨੀ ਬੋਬੜੇ, ਬੀ. ਵੀ. ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਨਿਧਾ ਮਹਿਰਾ, ਵਕੀਲ। ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ.

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਆਰ. ਭਾਨੂਮਥੀ, ਜੇ. 1. ਇਹ ਅਪੀਲ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ 2007 ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ (02.04.2009) ਅਤੇ 4 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 13 (1) (ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ, 1988 ਦੀ ਧਾਰਾ 13 (2) ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ।

2. ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ-ਰਵਿਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਐਲ. ਡੀ. ਸੀ. ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮੀਟਰ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੀਟਰ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਰੁਪਏ 15,000/- ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਟਾ ਕੇ ਰੁਪਏ 10,000/- ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ 03.00 PM-04.00 PM ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਰਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਏ. ਸੀ. ਬੀ. ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ (ਈ ਐਕਸ . ਪੀਡਬਲਯੂ-5/ ਏ) ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ

ਓ. ਡੀ. ਯਾਦਵ (ਪੀਡਬਲਯੂ-6) ਨੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਐਸ. ਕੇ. ਅਵਸਥੀ (ਪੀਡਬਲਯੂ-5) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਰੁਪਏ 10,000/- ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਤੋਂ ਰਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਰਕਮ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ-ਯੋਗੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ/ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5/ਸ਼ੈਡੋ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਣ 'ਤੇ, ਪੀਡਬਲਯੂ-6-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਛਾਪੇਮਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ-ਯੋਗੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਰੁਪਏ 10,000/- ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2-ਯੋਗੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਗੁਲਾਬੀ ਹੋ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਡੀਅਮ ਬਾਈਕਾਰਬੋਨੇਟ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਾਂਚ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਯੋਗੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1988 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ "ਪੀ. ਸੀ. ਐਕਟ") ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ 13 (2) ਤਹਿਤ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

3. ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-5-ਸ਼ੈਡੋ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-5 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਪੀ. ਸੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 13 (2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 13 (1) (ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਪੀ. ਸੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 12 ਤਹਿਤ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਜਾਂ ਉਕਸਾਉਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

4. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ. ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ-ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਿਰਨ ਸੂਰੀ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੰਗ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸਬੂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਅਜਿਹੇ ਮੁਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

6. ਉਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਪੀ. ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2015) 10 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 152 ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਜਤਾਇਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ ਸੀ। ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸ਼ੀਟ ਐਂਕਰ ਸੀ। ਇਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ, ਮੰਗ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਸਬੂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ (24) ਅਤੇ (25) ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕਟੌਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆਃ -

“24. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸ਼ੀਟ ਐਂਕਰ, ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਪੀਡਬਲਯੂ 1 ਐਸ. ਉਦੈ ਭਾਸਕਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ..... ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੀਡਬਲਯੂ 1 ਐਸ ਉਦੈ ਭਾਸਕਰ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਟੈਂਡੈਂਟ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹਪੂਰਨ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰੈਪ ਟੀਮ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਰਕਮ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ, ਟ੍ਰੈਪ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸੋਡੀਅਮ ਕਾਰਬੋਨੇਟ ਘੋਲ ਦੀ ਰਸਾਇਣਕ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹਿ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਮੰਗ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ 1 ਐੱਸ. ਉਦੈ ਭਾਸਕਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੁੱਲ ਉੱਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕਤਾ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 13 (1) (ਡੀ) (ਆਈ) ਅਤੇ (2) ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ, ਮੰਗ ਦਾ

ਮੁੱਢਲਾ ਸਬੂਤ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 3-10-1996 ਉੱਤੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਅਗਲੀ ਮਿਤੀ ਯਾਨੀ 4-10-1996 ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੀਡਬਲਯੂ 1 ਐੱਸ. ਉਦੈ ਭਾਸਕਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਤੀਜੇ' ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 13 (1) (ਡੀ) (ਆਈ) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

25. ਸਾਡੇ ਅਨੁਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ 13 (1) (ਡੀ) (ਆਈ) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕਟੌਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 7 ਅਤੇ 13 (1) (ਡੀ) (ਆਈ) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਸੱਲੀ "। .....[ਅੰਡਰਲਾਈਨਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ]।

ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਰਕਮ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਏਗੀ।

7. ਰਾਜ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਕਿਰਨ ਸੂਰੀ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਨਿਰਣੇ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

8. ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਕਾਰਨ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮੁਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਮੰਗਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1982) 3 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 466 ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਰਾਜੇਂਦਰ ਦੱਤ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋ ਮੋਟਬੀਰ ਗਵਾਹਾਂ ਰਾਮ ਬਾਬੂ (ਪੀਡਬਲਯੂ-1) ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਮੱਲ (ਪੀਡਬਲਯੂ-2), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਐੱਸ. ਪੀ. ਮਹਾਵੀਰ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਪੀਡਬਲਯੂ-7) ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦਾ ਤੱਥ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਇਸ ਉੱਤੇ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ "ਦੱਸਣਯੋਗ ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ demand.and ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ 20 ਨਵੰਬਰ, 1974 ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। "

9. ਹਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ) (1980) 2 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 390, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਇੰਸਪੈਕਟਰ (ਪੀਡਬਲਯੂ-8) ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਾਉਣ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਵਾਹ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫੰਦੇ ਅਤੇ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਦੇ ਪੈਰਾ (10) ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ: -

"10. .....ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 3 ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਬੂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਖਾਸ

ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਚੋਰੀ ਦਾ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸਾਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਕੰਧ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਡਬਲਯੂ 3 ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 3 ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਤੁਰੰਤ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਬੇਸ਼ਕ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਹੈ ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ. " [ਅੰਡਰਲਾਈਨਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ]।

10. ਐੱਮ. ਨਰਸਿੰਗਾ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਏ. ਪੀ. ਰਾਜ (2001) 1 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 691 ਵਿੱਚ, ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ-ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-2-ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਮੁਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਨੇ ਤਸੱਲੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਨੁਮਾਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਥਿਤ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 (1) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਮੀਕਰਨ "ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ" ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀਃ -

"14. ਜਦੋਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਟੇਰੋਰਮ ਭਾਵ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਤਸੱਲੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਜਿਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਕਥਿਤ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਤਸੱਲੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਉਹਨਾਂ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਬੂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਕਲੌਤਾ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

.....

17. ਅਨੁਮਾਨ ਹੋਰ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤੱਥ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਤਰਕ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਸਮਾਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੇਗਾ। ਅਨੁਮਾਨ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅੰਤਮ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਅੰਤਿਮ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਿਰਵਿਘਨ ਰਹੇ। ਸਬੂਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜੋ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤੱਥ ਜਾਂ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਾਂ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

.....

19. ਸਬੂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਦੇ ਚਿੱਤਰ (ਏ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ "ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਚੋਰੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਚੋਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸਾਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।" ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਲਿਆਂਦੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਫਿਨੇਲਫਥਾਲੀਨ ਨੋਟ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਬਿਓਰੋ ਦੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-7 ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਲਈ

ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਉਹ ਰਕਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚੋਰੀ-ਛਿਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਦਾਗੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੱਥਵਾਦੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। " [ਸੰਕੇਤ] ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

11. ਮੰਗ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਮੁਢਲਾ ਸਬੂਤ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾਃ - (1) ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ; (2) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮੁਕਰ ਗਿਆ; ਅਤੇ (3) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੂਤ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਤੋਂ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਫੇਨੋਲਫਥਾਲੀਨ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਕੇ, ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।

12. ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੀ ਤਰਫੋਂ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੀ. ਸੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਨ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਤੱਥ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬੋਝ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਢਲੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

13. ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ

ਵਕੀਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਨਿਰੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੇ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈਃ -

“ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ/ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, 1988 ਦੀ ਧਾਰਾ 13 (2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 13 (1) (ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਦੀ ਦੋਸ਼ੀਤਾ/ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ”

15. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਇਕਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਾਨੂੰ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪੀ. ਸਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2015) 10 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 152 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਤੀਜੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਮਾਮਲਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Tarun Mehra

Advocate